

Metka Kuhar
Fakulteta za družbene vede, Ljubljana
UDK 316.356.2:173.5/.6(497.4)"20"

Nočejo ali ne morejo iz »hotela mama«?

Prispevek predstavlja fenomen podaljšanega sobivanja staršev in otrok (mladih odraslih) v Sloveniji, ki je glede tega med vodilnimi državami v Evropi. Predstavljene so razsežnosti podaljševanja bivanja s starši v mednarodni primerjavi, dejavniki, ki prispevajo k temu, pa tudi posledice in implikacije.

This paper presents the phenomenon of the extended cohabitation of parents and (grown-up) children in Slovenia, which is in this regard one of the »leading« countries in Europe. The extent of this phenomenon is described, international comparisons made, and contributory factors, as well as consequences and implications, are discussed.

Marija pomočnica
Hotel mama
23. 11. 2010 13:20

Sem mlada upokojenka v 67. letu. Po neznosnih mukah sem spravila svoja dva sončka na noge in sta odletela iz gnezda. V tem času sem se sama postarala. Skrbela sem zanju in ju ovijala v vato po svojih najboljših močeh. Sedaj imam prvič v življenju čas zase, vendar ne morem biti brez dela. Zato dajem oglas: če kakšen sonček okoli 35–45 leta potrebuje nadomestno mamo, sem jaz pripravljena. Ponudbe na: HOTEL MAMA do konca!

(<http://med.over.net/forum5/read.php?87,6589630>)

Uvod

Slovenija je po dolžini skupnega bivanja s starši na drugem mestu v Evropi, takoj za Slovaško (Commission of the European Communities, 2009). Podatki raziskav Evropskih študij vrednot (European Values Study, EVS) iz leta 1999 in 2008¹ (Tabela 1) kažejo, da je v obeh časovnih obdobjih s starši živelo okrog dve tretjini 18- do 34-letnikov – vključno s tistimi, ki živijo v istem gospodinjstvu s starši in partnerjem/ko in/ali otroki, vendar so slednji predstavljali le okrog deset odstotkov vzorca. Primerjava z analognimi odstotki za leto 1980 (podatki iz raziskave Slovensko javno mnenje,² SJM, prav tako prikazani v Tabeli 1) pokaže, da se je skupno bivanje s starši podaljšalo v postsocialističnem obdobju. Tabela 1 prikazuje tudi povprečne odstotke podaljšanega

1 Vzorec raziskave EVS leta 1999 obsega 352 18- do 34-letnikov; leta 2008 pa 362 18- do 34-letnikov.

2 Vzorec 18- do 34-letnikov v raziskavi Slovensko javno mnenje 1980 obsega 703 anketirancev.

Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi

skupnega bivanja za EU 15³ in preostale postsocialistične države Evropske unije (EU postsoc), ki so bistveno nižji od slovenskih.

Tabela 1: Odstotki mladih, ki bivajo s starši (odgovori 18- do 34-letnikov)

	SJM 1980 Biva s starši in partnerjem/ ko in/ali otroki	SJM 1980 Biva samo s starši	EVS 1999 Biva s starši in partnerjem/ ko in/ali otroki	EVS 1999 Biva samo s starši	EVS 2008 Biva s starši in partnerjem/ ko in/ali otroki	EVS 2008 Biva samo s starši
Slovenija	40,1 %	25,0 %	64,6 %	56,8 %	63,8 %	53,6 %
EU 15	Ni podatka	Ni podatka	37,6 %	36,1 %	34,0 %	31,1 %
EU postsoc	Ni podatka	Ni podatka	47,0 %	38,0 %	51,8 %	42,1 %

Tudi drugi podatki kažejo, da je Slovenija glede dolžine skupnega bivanja s starši v evropskem vrhu držav. Po Eurostatovi raziskavi Labour Force Survey (2007, v Comission of the European Communities, 2009) v Sloveniji moški v povprečju zapustijo dom staršev pri 31,5 leta (podobno tudi v Bolgariji in na Slovaškem, medtem ko se na Finskem to v povprečju zgodi pri 23 letih), ženske pa pri 29,5 leta (podobno kot v Bolgariji). Povprečna starost odhoda od starševskega doma (za oba spola) na ravni celotne Evropske unije znaša bistveno manj, tj. 25 let. Mediana (tj. starost, pri kateri polovica mladih zapusti dom staršev) pri istem vprašanju variira za moške od 21 let na Finskem do 31 let na Slovaškem. Pri ženskah je analogna mediana med 20 let na Finskem in 28 let na Slovaškem. Vrednost mediane v Sloveniji je 30,5 leta za moške in 27,5 leta za ženske.

Mandič (2007) je po podatkih raziskave European Quality of Life Survey (2003/04), izvedene v vseh današnjih državah članicah Evropske unije, sistematično pokazala, da mladi v starosti med 18 in 34 let živijo pri starših najredkeje v nordijskih in atlantskih državah, tem sledijo kontinentalne države, izrazito najpogosteje pa podaljšujejo bivanje s starši v južnoevropskih državah. To velja za moške in ženske, čeprav mlade ženske povsod, razen na Švedskem, zapuščajo gospodinjstvo staršev v povprečju prej kot mladi moški. Novejše članice Evropske unije so kot skupina zelo blizu skupini južnoevropskih držav, saj je odstotek mladih v gospodinjstvu staršev v vseh visok. Vendar pa so tudi znotraj novih članic velike in konsistentne razlike med srednjeevropskimi in baltskimi državami – v prvih je skupno bivanje mladih (odraslih) s starši v povprečju daljše kot v baltskih državah.

V Sloveniji odselitev od staršev ni povezana s poroko, kakor je to običajno pri mediteranskem modelu oblikovanja družine (Iacovou 1998; 2002). To priča o pluralizaciji življenjskih potekov in družinskih oblik, ki v Sloveniji intenzivno poteka od osemdesetih let dalje, začela pa se je že v

3 Tudi v Evropski uniji se države zelo razlikujejo glede dolžine skupnega bivanja staršev in otrok.

šestdesetih. Mladi se relativno pozno odločajo za skupno življenje s partnerjem/ico oz. možem/ženo – vsekakor bistveno pozneje, kot so v povprečju njihove predstave o idealnem tempiranju kohabitacije ali/in poroki. Tudi delež porok upada, zelo pa naraščata delež kohabitacij in zunajzакonskih rojstev (delež teh znaša že dobro polovico vseh rojstev).

Po podatkih iz raziskave World Values Survey (2005) smo izračunali še odstotke mladih, ki biva-jo s starši, po starostnih skupinah. Izkaže se, da v Sloveniji v starostni skupini 18–24 let s starši živi več kot 90 % otrok obeh spolov; v starostni skupini 25–29 let 60 % žensk in nekaj nad 50 % moških; v starostni skupini 30–34 let pa še vedno dobrih 40 % moških in skoraj tretjina žensk. Ob tem velja izpostaviti, da je raziskava European Social Survey (2006) pokazala, da 15–34-letniki v povprečju menijo, da je 24,9 leta zgornja meja, ko naj bi se otroci odselili od staršev.

Dejavniki podaljšanega bivanja s starši

Podaljšano skupno bivanje s starši je eden izmed vidikov naraščajočega pomena primarnih odnosov in omrežij za preživetje v (ekonomski) negotovosti tranzicijskega obdobja. Starši morajo zapolniti posledice praznine, ki je nastala z razgradnjo predhodne univerzalne državne blaginje. Finančno dostopna stanovanja so redka in tudi zato se je težko odseliti od staršev. Stanovanjska ponudba v Sloveniji nezadostna, posebej v Ljubljani. Ta problem je izrazit zaradi kulture lastništva stanovanj, več kot 90 % stanovanj in hiš v Sloveniji je v zasebni lasti. Slovenija sodi med države z najmanjšim najemnim skladom. Je med tistimi državami, ki so ga v tranziciji (s privatizacijo in denacionalizacijo nekdanjih najemnih družbenih stanovanj) najbolj radikalno zmanjšale – s 33 % celotnega sklada leta 1990 na 9 % leta 2003 (Mandič, Gnidovec 1999). Cene za nova stanovanja in gradbene parcele so relativno visoke (tudi v primerjavi z drugimi velikimi evropskimi mesti) in še naraščajo. Podaljšano bivanje pri starših v Sloveniji lahko razumemo tudi kot »kolateralno škodo« tranzicijske stanovanjske reforme, ki je zelo radikalno zmanjšala javni najemni sektor stanovanj (Mandič 2007).

Ekonomska in tudi siceršnja podpora, ki izhaja iz družinskih povezav, ni pomembna samo za mlade. Krepitev osebnih družinskih in sorodniških omrežij ter splošna reprivatizacija življenja (obrat od socialnega življenja v zasebno družinsko in ozko prijateljsko sfero) so pogosto dokumentirane strategije v tranzicijskih družbah (Ule idr. 2000; Kovacheva 2006; Tomanović, Ignjatović 2006; Tomanović 2008). Na splošno imajo močni medgeneracijski odnosi ter solidarnost znotraj družin in med njimi v postsocialističnih evropskih državah korenine v socialističnih politikah, ki so name-njale pravice in privilegije družinam in ne posameznikom. V postsocialističnem obdobju je varno-stna osnova, ki jo je zagotavljal socialistični sistem, razrahljana ali ponekod povsem uničena, zato družine postanejo ključni ponudniki materialnih in nematerialnih virov (prav tam).

Čeprav so mladi v veliki meri odvisni od starševskih virov, podaljševanja njihovega bivanja s starši ne moremo interpretirati zgolj kot preživetvene strategije, ampak tudi kot kulturno prakso. Podaljšano sobivanje se povezuje z izjemno podpornimi in zelo kakovostnimi odnosi med starši in mladimi (Ule, Kuhar 2003; Renner 2006). Večina mladih Slovencev in Slovenk je dobro opremljenih s starševsko emocionalno in instrumentalno podporo. Mladi uživajo kljub sobivanju s starši relativno visoko raven avtonomije. Tudi v mednarodni perspektivi (po podatkih študije HBSC) so slovenski mladostniki v samem vrhu po samooceni kakovosti odnosa s starši, posebej

z materjo (Pokrajac 2006).⁴ Matere delujejo kot pomembne »terapevtke« svojih otrok, ki jim pomagajo prebroditi strese in konflikte, ki izvirajo iz »zunanjega sveta«, obenem pa so pogosto celo najpomembnejše svetovalke in tudi dobre prijateljice svojih otrok (Ule idr. 2000). Odnosi s starši v Sloveniji se zelo razlikujejo, na primer od tistih v Srbiji, kjer mladi kljub tesnim in pomembnim družinskim odnosom poročajo o konfliktnosti, starševskem paternalizmu in infantiliziranju (Tomanović 2002; Tomanović, Ignjatović 2006).

Eurobarometrova študija (2007) daje mednarodno primerljive informacije o razlogih podaljšane bivanja s starši, vendar pa mladi niso odgovarjali konkretno zase, temveč so odgovore podajali za mlade na splošno. Največ mladih je izjavilo, da mladi podaljšujejo bivanje pri starših, ker si ne morejo privoščiti, da bi se odselili (Tabela 2). V Sloveniji in v vseh novejših članicah Evropske unije skupaj (NMS 12) je tak odgovor dala skoraj polovica mladih, v EU 15 je ta odstotek nekoliko nižji (42,5 %). Drugi razlog po pogostosti je, da ni na voljo dovolj stanovanj, ki bi si jih mladi lahko privoščili. V Sloveniji je tega mnenja dobra četrtina anketiranih, v EU 15 in NMS 12 pa je odstotek pri istem vprašanju v povprečju še rahlo višji. Manj kot desetini anketiranih v Sloveniji se zdi ključnega pomena razlog, da se mladi poročijo pozneje, kot so se poročali nekoč – v EU 15 in NMS 12 je ta razlog navedlo še manj anketiranih. Približno desetina anketiranih v Sloveniji in NMS 12 odgovarja, da mladi želijo vse domače ugodnosti brez obveznosti. V EU 15 je povprečen odstotek pri tem odgovoru skoraj petina. Zelo nizek odstotek mladih meni, da se bivanje pri starših podaljšuje, ker morajo mladi finančno podpirati svoje starše. Prav tako jih je zelo malo izjavilo, da je glavni razlog drugačen od navedenih oziroma predlaganih.

Tabela 2: Razlogi za podaljševanje bivanja pri starših

(Kaj je po tvojem mnenju glavni razlog, da mladi odrasli dlje živijo pri starših kot nekoč?, odgovori 15- do 30-letnikov v %)

	EU 15	NMS 12	Slovenija
Skupni numerus vzorca ⁵	11770	7855	500
Ne morejo si privoščiti, da bi se odselili	42,5	47,3	47,7
Pozneje se poročijo, kot so se nekoč	6,2	8,7	9,6
Na voljo ni dovolj stanovanj, ki bi si jih lahko privoščili	27,4	28,9	26,3
Želijo vse domače ugodnosti brez obveznosti	18,5	9,5	11,1
Ker morajo finančno podpirati svoje starše	2,7	3,1	3,2
Drugi razlogi	1,9	1,4	1,5

Vir: Eurobarometer – YouthSurvey (2007).

4 Podatki različnih drugih raziskav med mladimi kažejo, da se manj kot petina mladih doma ne počuti dobro oziroma si želijo več starševske podpore (Reiner 2006).

5 Numerus vzorca je enak tudi pri vseh naslednjih vprašanjih, ki jih povzemamo iz raziskave Eurobarometer (2007) – YouthSurvey.

Po predstavljeni anketi so za večino mladih ključen razlog podaljševanja bivanja mladih v izvorni družini, zlasti v Sloveniji in v NMS 12, »objektivni« dejavniki – zlasti neugodni finančni in stanovanjski pogoji. Vendar pa je v Sloveniji dobra petina postavila v ospredje tudi subjektivne dejavnike. Podobne rezultate je pokazala tudi raziskava na vzorcu študentov, izvedena leta 2002 (Ule, Kuhar 2003), le da so še bolj izstopali dejavniki osebne narave oziroma je način merjenja pokazal, da so oboji dejavniki zelo pomembni. Sklepamo lahko, da to, da si mladi ne bi mogli privoščiti odselitve od doma, ni edini razlog. Pokazalo se je, da mladi niso posebej motivirani zapustiti doma staršev zaradi lagodnosti in cenenosti življenja doma, visoke stopnje svobode in avtonomije, prijateljskih odnosov s starši, materialne in emocionalne varnosti itn. (Ule, Kuhar 2008).

V tem kontekstu je smiselno izpostaviti tudi to, da v Sloveniji od začetka tranzicije dalje vztrajno narašča odstotek mladih, ki so vpisani v visokošolsko izobraževanje, kar pomeni, da je eden izmed dejavnikov podaljševanja bivanja s starši tudi podaljševanje izobraževanja. Po Eurostatovih podatkih za študijsko leto 2007/8 naj bi bilo v višješolsko ali visokošolsko izobraževanje vključenih 54,8 % 20- do 24-letnikov, kar je eden najvišjih odstotkov v Evropi (Rakar 2009: 34). Slovenija ima v primerjavi z drugimi državami EU najnižji odstotek mladih med 18 in 24 let, ki ne nadaljujejo izobraževanja po nižji srednji šoli – leta 2007 so bili taki le 4 % mladih, medtem ko je povprečni odstotek za EU znašal 14,8 % (Commission of the European Communities 2009: 22). S sunkovitim naraščanjem izobrazbe nastajajo strukturna neskladja med povpraševanjem in novimi pritoki na trg delovne sile. V Sloveniji gospodarstvo kljub velikemu osipu študentov tekom študija ne more hitro absorbirati visokoizobraženih mladih, ki vstopajo na trg dela. Letni priliv novih diplomiranih oseb s terciarno izobrazbo skoraj dvakrat presega ponudbo sproščenih delovnih mest; celo letni priliv diplomiranih oseb s sekundarno izobrazbo za enainpolkrat presega ponudbo sproščenih delovnih mest zanje (Kramberger 2007: 98). Tudi primanjkljaj zaposlitev seveda pomembno vpliva na podaljševanje bivanja s starši. Obenem pa to vodi v začaran krog podaljševanja izobraževanja ne zaradi pridobivanja izobrazbe, temveč zaradi podaljševanja relativno udobnega študentskega statusa in zaradi izogibanja soočenju s krutim trgom dela.

Učinki podaljšane bivanja s starši

Odvisnost mladih odraslih od izvorne družine, zlasti podaljšano sobivanje s starši, ima ambivalentne učinke. Po eni strani se mladi lahko dlje časa izobražujejo in odlagajo soočenje s surovim trgom dela – v upanju, da bodo povečali možnost dobiti stabilno in dobro plačano zaposlitev. Vendar pa je jasno, da izobraževalni dosežki v Sloveniji ne nudijo jasne zaposlitvene perspektive (Kramberger 2007). Tako mladi ostajajo v položaju dolgoročne materialne odvisnosti od svojih družin. Na nek način družine domesticirajo in imobilizirajo svoje otroke. Poleg tega močan povezovalni socialni kapital, zlasti v postsocialističnih državah, zmanjšuje zanimanje za javno sfero in državljansko participacijo ter hkrati zavira emancipacijo in individualizacijo na osebni in skupinski ravni.

Ta ambivalentna odvisnost od izvorne družine je tudi vir medgeneracijskega prenosa socialno-ekonomskih prednosti ali slabosti – v končni fazi podaljšano sobivanje prispeva k ohranjanju družbene stratifikacije. Bolj ranljive družine, zlasti tiste z manjšinskim statusom, imajo večje težave pri nujenju materialnih in izobraževalnih virov. Ali povedano drugače: v Sloveniji se prepada med mladimi, ki so dobro opremljeni s starševskimi podporami, in tistimi, ki niso, pogloblja.

Empirično je dokazano, da je prehod iz stanovanja (gospodinjstva) staršev v lastno stanovanje (gospodinjstvo) tesno povezan s stopnjo rodnosti – če mladi zapustijo dom staršev pozno, imajo (pozneje) v življenju manj otrok (Commission of the European Communities 2009: 61). Stopnja rodnosti v Sloveniji je med najnižjimi v Evropi, starost pri rojstvu prvega otroka pa je v primerjalni perspektivi zelo visoka in se vztrajno viša, recimo leta 2008 je po podatkih Statističnega letopisa Statističnega urada Republike Slovenije (2010) znašala 28,5, kar je višje od povprečja EU.

Zaključek

Podaljševanje bivanja v izvorni družini je vsaj delno izbrani življenjski stil, povezan z udobnostjo »hotela mama«, kljub temu pa ga v veliki meri podžiga pomanjkanje cenovno dostopnih stanovanj in tudi druge omejitve strukturne narave (predvsem najti stabilno zaposlitev z rednim dohodkom). Lahko ga umestimo v sklop podaljševanja in individualizacije mladinskih biografij, kar je posledica globalnih trendov razširjanja in podaljševanja izobraževanja, naraščanja mladinske podzaposlenosti, previsoke formalne kvalificiranosti mladih glede na zaposlitveno ponudbo, pomanjkanja stanovanj in bolj negotovih partnerstev.

Tveganja, povezana z odpravo socialne države, grožnje, povezane s kompleksnostjo globalizirane sveta, ter zahteva po tem, da se posamezniki s temi tveganji soočajo individualno (Beck 1986; Giddens 1991; Bauman 2000), se nedvomno intenzivneje občutijo v postsocialističnih tranzicijskih gospodarstvih kot v drugih evropskih državah. To lahko pripišemo ekonomskim in političnim spremembam ter simbolni pomembnosti sprememb, ki so zaostrole občutke negotovosti prebivalstva.

Prispevek nakazuje, da se je Slovenija – kar se tiče življenjskih prehodov na splošno in ne zgolj na odseljevanje mladih od staršev – v celoti ujela v negativno spiralo: mladi podaljšujejo izobraževanje v upanju, da bi se bolje formalno opremili za uspešno tekmovanje pri vstopu na trg dela, toda v resnici zgolj oz. predvsem čakajo v čakalnici na odraslost. Starejša generacija jih s svojimi podporami v veliki meri zavija v vato in jih dodatno zazibava. Občutek, da je mladim zagotovljeno ustrezno, varno okolje za razvoj, je lažen – tako za starejšo kot za mlajšo generacijo. Priložnosti mladih in možnosti za prevzemanje odgovornosti v družbi ter aktivnosti na splošno so zaradi odričenja s trga dela in hkratnega domačega podpiranja praktično nične. Videti je, da večina mladih in tudi njihovih staršev bolj ali manj nekritično sprejema dane razmere. Zaskrbljujoče je, ker opisana situacija ni zgolj problem tranzicijske generacije oz. »normalna« faza prehoda v posttranzicijski državi, temveč se na tranzicijo ne da več izgovarjati in si je treba priznati, da gre za očitno precej zakoreninjen vzorec. Še več: zdi se, da so dane razmere omogočile, da so mladi zagrabili sicer neformalno, spontano nastalo strategijo odlaganja prehoda v (resno, odgovorno) odraslost in izkoristili možnost neprevzemanja odgovornosti, ki jim je državno in družinsko omogočena.

Literatura

- BAUMAN, Zygmunt, 2000: *Liquidmodernity*. Cambridge: Polity.
- BECK, Ulrich, 1986: *Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eineandere Moderne*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, 2009: *Youth – Investing and Empowering*. Commission of the European Communities. Commission staffworking document accompanying document to the Communication from the Commission to the Council, the European parliament, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Brussels.

- GIDDENS, Anthony, 1991: *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity.
- IACOVOU, Maria, 1998: *Young people in Europe: Two models of household formation*. ISER workingpapers. Essex: Institute for Social and Economic Research.
- IACOVOU, Maria, 2002: Regional differences in the transition to adulthood. *The Annals of the American Academy* 580/1. 40–69.
- KOVACHEVA, Siyka, 2006: Youth transitions and family support in a transforming social context: Reflections from the New Member States. Wolfgang Lutz, Rudolf Richter, Chris Wilson (ur.): *The new generations of Europeans: Demography and families in the enlarged European Union*. London/Sterling: Earthscan. 145–176.
- KRAMBERGER, Anton, 2007: Strukturni razlogi težje zaposljivosti mladih v Sloveniji. Anton Kramberger, Samo Pavlin (ur.): *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*. Ljubljana: FDV. 64–102.
- KUHAR, Metka, REITER, Herwig, 2011: *Frozen transitions? Young people in ex-Yugoslavia*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- MANDIČ, Srna, 2007: Odhod v prvo samostojno stanovanje: primerjalna analiza med državami Evropske unije. *Družboslovne razprave* 13/54. 7–24.
- MANDIČ, Srna, GNIDOVEC, Meta, 1999: Stanovanjska kariera in prehod iz stanovanja staršev v prvo samostojno stanovanje. Srna Mandič (ur.): *Kakovost življenja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. 43–74.
- POKRAJAC, Tatjana, 2006: Družina in odnosi v njej. Helena Jeriček, Darja Lavtar, Tatjana Pokrajac (ur.): *HBSC Slovenija 2006. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju. Poročilo o raziskavi*. Ljubljana: Inštitut RS za varovanje zdravja. 81–94.
- RAKAR, Tatjana, 2009: Izobraževanje in izobraženost mladih. Tatjana Rakar, Urban Boljka (ur.): *Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Urad RS za mladino, Inštitut RS za socialno varstvo. 25–38.
- RENER, Tanja, 2006: Odraščati v družinah. Tanja Rener idr.: *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales. 89–126.
- TOMANOVIČ, Smiljka, 2002: Porodična atmosfera i odnosi generacija. Silvano Bolčić, Andjelka Milić (ur.): *Srbija krajem milenijuma: Razaranje društva, promene i svakodnevni život*. Beograd: ISI FF. 315–339.
- TOMANOVIČ, Smiljka, 2008: Families and Social Capital: Some Issues in Research and Policy. *Sociologija* 1. 1–16.
- TOMANOVIČ, Smiljka, IGNJATOVIČ, Suzana, 2006: Transition of young people in a transitional society: The case of Serbia. *Journal of Youth Studies* 9/3. 269–285.
- ULE, Mirjana, KUHAR, Metka, 2003: *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- ULE, Mirjana, KUHAR, Metka, 2008: Orientations of young adults in Slovenia toward the family formation. *Young* 16/2. 153–83.
- ULE, Mirjana, RENER, Tanja, MENCIN - ČEPLAK, Metka, TIVADAR, Blanka, 2000: *Socialna ranljivost mladih*. Ljubljana, Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport. Urad RS za mladino, Aristej.

Viri

- Eurobarometer 2007 – YouthSurvey
European Quality of Life Survey 2003/04
European Social Survey 2006
European values survey 1999
European values survey 2008
Labour Force Survey 2007 (Eurostat)
Slovensko javno mnenje 1980
Statistični letopis, Statistični urad Republike Slovenije 2010
World Values Survey 2005